

**הרצאת שרת העבודה הגב' גולדה מאירסון
על בעיות התעסוקה
ביום רביעי א' באלול תשי"ג (12.8.53)**

אני רוצה לנגוע בשיחתי הערב בבעיה שלפי דעתי — ולפי דעת כולנו — היא אחת הכעיות החמורות ביותר במדינה. היא בעיה אנושית, היא גם בעיה כלכלית-מדינית, אבל איננה — כמו שמתקבל רושם מדיונים שונים — בעיה סטטיסטית. אני רוצה בראשית דברי להגיד, שאי אפשר לפתור את בעיית התעסוקה על-ידי כך שמוכיחים שאחוז המובטלים במדינה הוא אחוז קטן. דבר זה יכול לנחם אנשי מדע המנהלים סטטיסטיקה למען סטטיסטיקה, למען הוכיח חוקי כלכלה, אבל זה בשום פנים ואופן לא יכול לנחם את מחוסרי העבודה. אין קללה גדולה יותר לאיש העובד, לאיש שצריך לחיות על עבודתו, מאשר אבטלה מאונס. מדינה המתמרת להיות מדינה מתקדמת — ובעיני מדינה מתקדמת פירושה מדינה הדואגת לשלום תושביה בכנות — אינה יכולה לעבור לסדר היום, בידעה שבתוכה יש אלפי מובטלים, וביחד עם משפחות המובטלים עולה מספרם לעשרות אלפים מבוגרים, ילדים ותינוקות שחיים רמת חיים שלמטה מהרמה המותרת. אני רואה את עניין האבטלה כאחת הסכנות הגדולות ביותר למדינה.

איננו יכולים להתעלם מן האמת המרה האומרת שהמובטלים שייכים לא לעם הוותיק היושב בארץ אלא לעם החדש שנכנס לארץ, ואי אפשר להתעלם מהבדלים רבים הקיימים בין הוותיק והחדש. וכשאנו אומרים "העם הוותיק" ו"העם החדש" אנו צריכים להגיד לעצמנו עוד דבר, שהחלוקה הזו בקווים גדולים אינה רק חלוקה על פי ותק, מספר השנים שאדם חי בארץ, אלא גם בין אשכנזים או בעיקר אשכנזים מצד אחד לבין אנשי ארצות המזרח בעיקר מצד שני. כרוכות בעניין זה כבת אחת כל הסכנות שאפשר לתאר. גם כשהכל עובדים, עומדת בפני המדינה הבעיה החמורה, איך להגיע למיוזג גליוות. כי גם כשכולם עובדים יש עוד הרבה מאד הבדלים החוצים בתוך האוכלוסיה והרבה מאד בעיות שצריך לפתור אותן כדי להגיע לשפה משותפת. רק מתוך כך שאנו טרודים כך כך בענייני הכלכלה שלנו, אנו עוברים על שאלה זו. לא אגיד שעוברים עליה ככלל לסדר היום, אבל עדיין איננו רואים אותה כ"הבעיה", משום שיש בעיות חמורות אחרות. אסור שנשכח שבעיה זו קיימת; שקיבוץ גליוות איננו הבאת יהודים לחופי הארץ, מפני שרק אז, עם בואם לארץ, מתחיל כעצם העניין. אנו רוצים להקל על עצמנו ואומרים שיש הרגלים שונים ומסורת שונה. ואנו מתנחמים בעניין הילדים. על זה יש להעיר, שלא כל אלה שבאו הם בני 90; יש ביניהם צעירים רבים ולא יהיה זה כל כך טוב למדינה אם נותר על שיתוף אמת עם כל אלה שבאו. אבל נניח שבכדי שתקווה זו תתגשם במלואה, וכדי שבין ילדי הארץ וילדי העולים החדשים לא יהיו בעיות, מוכרחים אנו לדאוג לסכיבה שבה גדלים ילדי העולה החדש. אבל אם האטמוספירה שבביתו של העולה החדש היא של חוסר עבודה ושל רעב מלא או רעב למחצה; ואם אין לו כיגוד מינימלי ודברים אלמנטריים, מוכרח הבית להיות מלא מרירות וכעס. קשה לדבר "ציונות" בבית כזה. ילדים הגדלים בבית כזה יצטרכו להשקיע בהם אחר כך הרבה עבודה כדי לעקור מליבם את המרירות שסבלו ממנה כשהיו קטנים. איני יודעת איזה אחוז מן היושבים כאן גדל בתנאי עוני, מה אחוז היושבים כאן שבעצם הרגישו פעם מהו חוסר עבודה ומהו מחסור ברכים הכרחיים; לא מחסור בדברי מותרות, אלא חוסר לחם. מי שהרגיש זאת יודע שכל מה שבא אחרי זה, ויכולים לבוא אפילו חיי לוקוסוס, אינו משיכח את המרירות שהיתה.

אני רואה תמיד את חוסר העבודה קשור עם בעיות אלה ומחוסרי עבודה אינם, לפיכך, מספרים סטטיסטיים אלה אנשים חיים, אבות ואמהות לילדים, ורק כך מוכרחים לגשת לבעיה זו. מי שאינו רואה לפניו איש חי, ריע חי, אסור לו שיטפל בבעיה זו.

אני יודעת שאצלנו הדבר מסובך מאד. אני יודעת שיש אנשי כלכלה המוכיחים — ויתכן שעל-פי כל חוקי הכלכלה הם צודקים — שאם מדובר בהכרעה כלכלית של המדינה, הרי חוסר עבודה הוא אחד מסימני ההיכר להכרעה זו. קשה רק להשיג מהם מתי הארץ כריאה, כמה מחוסרי עבודה צריכים כדי שנכריא ונהיה חזקים. לפני שנה וחצי, אני זוכרת, אמרו שצריך 10 אלפים, וכשעברנו מספר זה אמרו שזה קצת חמור וצריך לעשות משהו. אבל כנראה מתרגלים לחוסר עבודה; 10 אלפים, 15 אלף, 30 אלף מתרגלים. אני מפחדת תמיד מתופעה זו, שאנו יכולים לראות בשלוה עשרות אלפי מחוסרי עבודה. יחד עם זאת אינני מתעלמת מהבעיות הכלכליות והמשקיות החמורות שיש במדינה.

כשהיתה העליה הגדולה לא היינו מוכנים עם תכניות ביד לקליטת גל העליה הגדול. מבחינה כלכלית-משקית קיבלנו עקרון אחד יסודי והוא, שהעליה צריכה להתפזר בכל חלקי הארץ ושאי אפשר להכניס המוני עולים דווקא לערים הגדולות ולראות בכך עליה, קליטה ובניין הארץ. ידענו שמבחינה כלכלית ומדינית

מוכרחים להעביר המוני עולים, לשטחים אלה, לחקלאות ולפתח את כל אותם השטחים שאינם מפותחים. לו היה לנו זמן של שנים אחדות, שתיים שלוש שנים, לשבת עם מפות ומומחים, לתכנן את העליה ולהביא מים למקומות הזקוקים למים ורק אחר כך להביא לשם, לאט לאט, יהודים, אולי אז היו הדברים נראים אחרת. אני כשלעצמי, ביודעי את תנאינו, איני מקבלת את הטענה שיש להצטער על שבאו כל כך הרבה עולים. אני חושבת שהיתה זו חכמה גדולה להכניס עד כמה שאפשר יותר יהודים וכזמן קצר יותר. זה אולי בניגוד לכל מיני חוקים, אבל לו עבדנו על פי חוק והגיון וכל מיני תורות מבוססות של עמים אחרים, שבתנאים אחרים הם חוקי ברזל, לא היינו עוסקים לא בקליטת עליה ולא בחוסר עבודה כי לא היה מי שיהיה מחוסר עבודה. ידענו, בחוש בריא, שהבעיה היא להכניס לארץ ככל האפשר יותר יהודים. ואם יש עכשיו "עקשנים" שקשה להם להודות שלא צדקו כשחשבו אחרת אי אפשר לעשות להם כלום אבל היום ברור שמכל הבחינות היתה זו הדרך, והלוואי והיינו עומדים כעת, אפילו בתוך מצב קשה זה של חוסר עבודה, בפני אפשרות להכניס עוד פעם המוני עולים לארץ; היינו רק מתחזקים על ידי כך ולא נחלשים.

תחת לחץ העליה הגדולה וההכרח לשכן את העולים באיזשהו מקום, טבעי היה לכאורה להושיב אותם במקומות שבקרבם יש מים ובית-הספר וישוב, גם כדי להקטין את ההשקעות ההכרחיות. אי אפשר היה להביא אנשים מהאניה והאווירון עד לכורנוב או דרומה מבאר-שבע, והיה טבעי שישכנו אותם בסביבות פתח-תקוה, תל-אביב וכדומה. היתה תיאוריה שיש הרבה אנשים בגיל גבוה שאינם מסוגלים לעבודה פיסית קשה, ואם נושיב אותם על-יד העיר יסתדרו איכשהוא. נוצרה עובדה שלמרות העקרון של פיזור האוכלוסייה יש להושיב חלק גדול של העולים בחלק פחות או יותר מיושב. עם הקמת המעברות נעשתה פעולה לתקן את הדבר. נעשתה עוד פעולה גדולה מאד לתיקון הדבר, וודאי לא בלי שגיאות וייסורים רבים לעושים את הפעולה ולמתיישבים עצמם; כוונתי לפעולה ההתיישבותית הגדולה של מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית. לו היו לנו אפשרויות כספיות גדולות גם בתוך העליה הגדולה, יכולים היינו לעשות כל מה שנחוץ לפיתוח השטחים, לחקלאות יותר מרחבית. אני מאמינה שאז היו הרבה יותר אנשים הולכים לחקלאות.

יש החושבים שאנשים הולכים לחקלאות אם ישנם תנאים המושכים את האנשים לחקלאות, ויש מי שאומר שחוסר עבודה ותנאים קשים דוחפים אנשים לחקלאות. אלה הן שתי השקפות עולם. אבל נדמה לי שמי שחושב שצריך ליצור אפשרויות בחקלאות שימשכו את האנשים, צודק יותר והוא ראייה, שבתוך תקופה זו של חוסר עבודה לא הלכו המונים להתיישבות למרות הסבל. הבעיה העומדת בפנינו היא איך לגייס את אותם הסכומים הנחוצים לפיתוח, קודם כל לפיתוח החקלאות, ולפיתוח אוצרות הטבע שלנו, התעשייה הכבדה וכל מה שטעון פיתוח בחלקי הארץ השונים. אני אומרת כל הזמן שהשאלה אינה חוסר עבודה אלא חוסר כסף. איננו במצב שאין מה לעשות בארץ — ואיני מאמינה שיש הצדקה, באיזשהו מקום, אפילו בארצות מפותחות, לחוסר עבודה. ואצלנו, ארץ שיש לעשות בה כל כך הרבה, לא כל שכן. הקושי הוא בכך שאין לנו האמצעים שבהם ניתן לבצע עבודות פיתוח בחקלאות ובשטחים אחרים.

גם משרד העבודה, החשוד על כך שקודם כל הוא רוצה לסדר אנשים בעבודה, מכיר בכך שיש נקודות אחדות בארץ שמוכרחים לדלל בהן את האנשים. כך, למשל, העמיד מעברה גדולה מאד של בדונים ופחונים בבני ברק, על הכביש הראשי בין פתח-תקוה לתל-אביב; וכאשר רצו לפזר אותם משם לשיכונים, אמרו תושבי המעברה מכאן לא נוזו. כל מה שאמרתי קודם על רגישות שצריכה להיות לחוסר עבודה איננו חל על מקרה כזה. המדינה לא התחייבה ולא יכולה להתחייב, כלפי העולה, שישב דווקא על כביש פתח-תקוה — תל-אביב. התחייבנו להביא כמה שאפשר יותר יהודים לארץ וליישב אותם ולמצוא להם עבודה, ובמידה האפשר לבנות להם בתים ולחנך את ילדיהם. אך שישבו דווקא על יד כביש תל-אביב — פתח-תקוה לכך לא התחייבנו ואיננו מוכרחים להשלים עם דבר זה. אבל עובדה היא שנכנענו והאנשים נשאר במקום. כעת עומדת שאלת חוסר עבודה בבני ברק, גבעתיים, רמת-גן, ומוכן שאיננו רואים כל סיכוי שבשנים הקרובות יוכלו מקומות אלה לפרנס מאות יהודים על-ידי עבודות-דחק, ומחפשים דרכים להוציא משם לפחות 500 משפחות לשטחים אחרים במדינה ועד כמה שאפשר לחקלאות ובמקום מרוחק יותר מהמרכז. תנאים אלא קיימים גם במקומות אחרים, למשל במעברת חולון. יתכן שבעוד כמה שנים תתפתח תעשייה גדולה בחולון, שתוכל לקלוט רבים; אבל בתקופה הקרובה איננו רואים אפשרות לכך והבעיה היא איך להוציא את האנשים הצעירים והבריאים יותר היכולים ללכת לחקלאות, ואיך לעשות שילכו לחקלאות ולשטחי פיתוח בנגב. השתדלנו לפזר את

האוכלוסיה על-ידי הקמת השכון. אמרנו שכאשר ידעו אנשים שבמקום ידוע יש בית ובמקום שהם יושבים בו כעת יש אוהל, הם יעברו לבית. אבל לא תמיד היה הדבר כך, ועד היום יש עולים בנחלת יהודה, שיושבים באוהלים ואינם הולכים לצריפים טובים שנבנו בשבילם בקוביבה. לא יכול להיות טוב לכל פרט במדינה ורע למדינה, או טוב למדינה ורע לכולם. כדי שיהיה טוב לכולם מוכרח הפרט להסתגל במידת האפשרות ואין זו דרישה מופרזת לזוז מנחלת יהודה כמה קילומטרים לשיכון מתוכנן, עם מוסדות ציבור. אין כל יתרון בשיבה על הכביש בנחלת יהודה, והכביש עצמו לא ייצור עבודה בשבילם.

במידה שאין עבודות טבעיות הקולטות עולים בתקופה של חוסר עבודה, דרש משרד העבודה, ולדעתי בצדק, שתהיה לנו האפשרות "להתנועע" על-ידי הפעלת עבודות דחק. זה נהפך כמעט לשם גנאי, ונדמה לי שמעטים יודעים מה מסתתר מאחורי הביטוי הזה. אנו דרשנו שתהיה לנו מזמן לזמן האפשרות ליצור עבודות מיוחדות, בשטחים שונים ובפינות שונות בארץ, להקלת האבטלה, ובמידת ההכרח. לפני שנתיים-שלוש עבדו פועלים רבים בעבודות בניין ובעבודות ציבוריות, ואנו יודעים שבארץ יש לעניין זה "תקופות" שונות. יש תקופה ששרים שירי תהילה לכבישים בארץ ויש שפתאום מקימים צעקה שאין אסון יותר גדול מסלילת כביש. והצועק הוא זה שאין לו צורך בכביש, זה שגר בתל-אביב, בחיפה, בירושלים; זה שאינו מבין מה זאת אומרת לחיות ללא כביש, כי הוא עצמו מוקף בכבישים ליד ביתו. עוד היום יש 200 נקודות בארץ שאין אליהן כל דרך גישה ויש הכרח כלכלי ובטחוני שיהיו לנקודות אלה דרכי גישה.

אנו יודעים את התחבורה שלנו בארץ, ויודעים שכאשר הכביש רחב — אולי לא כמו בעולם הגדול, אבל במינימום — יש הרגשה שזה חוסך בחיי אדם וזהו גם חסכון כלכלי. ולפיכך עבדנו בתיווך כבישים ובסלילת כבישים חדשים, וכל אלה שימשו כמקור לקליטת פועלים. בעבודות דחק השתדלנו, ואנו משתדלים לא בלי תוצאות, להפוך מקור עבודה זה עד כמה שאפשר לעבודות דחק בחקלאות. למשל, לפני 3 שנים, כשהיו לנו פרדסים עזובים, התחילו בעקירת עצים. לא מעט דברי ביקורת שמענו על כך; איזו עבודה זו לעקור עצים. כיום כבר רואים על אותם השטחים פרדסים חדשים, שנטעו השנה, ועל אותם השטחים עבדו מאות פועלים בגני ירק. השתדלנו, ואנו משתדלים בעזרת כל מיני הקצבות והלוואות לגני ירק, לעודד גידול גנים, והרבה גני-ירק בארץ נעשו על-ידי התקציב שלנו לעבודות דחק. גם שימור הקרקע, מרעה, ייעור, תכנית לאודרמילק לשימור קרקעות, וכל תכנית שהיה לה ריח של חקלאות ועבודת אדמה, קיבלה את המקום הראשון בתכניתנו על חשבון תקציב הדחק.

אני מוכרח להודות שלפעמים, כשלא היתה ברירה אחרת — ועמדה בפנינו השאלה אם להפסיק לגמרי להעסיק פועלים, או לעשות עבודה פחות פרודוקטיבית — בחרנו בדרך השניה. למשל, הוצאנו כסף על שיפור השטחים מסביב לבתי-החולים, עניין לא פרודוקטיבי, שאינו נותן ביצים או לחם, רק קצת יופי. ואני מסכימה שהמדינה במצבה היום אינה יכולה להרשות לעצמה הרבה אסתטיקה. אבל כשאין ברירה ואין אפשרות להעסיק פועלים בעבודה אחרת, נתנו גם לזה כסף. ותוכלו לראות שבאמת יפה עתה מסביב לבתי-החולים ויש דשא ועצים. השאלה היא אם לאפשר לאדם לעבוד 15 יום בחודש בעבודות שאינן "מהשורה הראשונה" או אפילו לא "מהשורה השלישית", או לתת לו סיוע. אני יודעת שנשמעו קולות שסיוע זה יותר זול מאשר ליצור עבודות. מי שכותב זאת ואומר זאת אינו אורגנילי. כבר במשך 1927 בארץ, רצו ללמד אותנו שיותר כדאי להעניק סיוע כי אז ניתן 250 פרוטה לשבוע סיוע וזה יותר כדאי מאשר עבודה שתעלה 750 פרוטה ויותר פשוט. לי נדמה שלא יכול להיות יום יותר מסוכן מהיום שבו נתחיל לחלק סיוע. לא אכנס לדבר ברור לנו מידת הניוון וההשפעה השלילית שיש לדבר זה על אדם שצריך לקבל פרוטות אלה. סיוע ב-1927 אינו דומה לסיוע בשנת 1953. יש אנשים רבים שבאו אלינו, ולא באשמתם, בלי הרגלי עבודה פיסית ובדעה שלא נאה לעבוד עבודה פיסית. גם רבים מאתנו באו בהכרה זו, אבל אנו באנו מתוך ריאקציה נגד דעות אלה ונגד מושגים שעבודה פיסית היא דבר מבייש. אנו זוכרים היטב את התקופות שאנשים הסתירו את הדיפלומות שלהם. אבל כעת באו אנשים שיש להם מושגים אחרים ויש לעקור דעות אלה מלכם. הוצאנו לא מעט כסף וכוחות על הכשרה מקצועית והוצאנו כסף לשכר לימוד והוצאנו כסף ומרץ עד שלמדו שאין להתבייש בעבודה ולא לראותה כעניין זמני לשבועות אחדים. ועכשיו רוצים שניקח את האנשים ששתלנו בקרקע זו של עבודה, נעקור אותם משם ונתחיל לתת להם סיוע? היום שבו נקבל את התורה שיותר זול לתת סיוע — לא יהיה יום יותר "קק" למדינה מיום "זול" זה. כל זמן שאדם עובד, ואפילו בעבודות "בלתי

פרודוקטיביות" כייצור, זה זול יותר כי אין זה הורס את האדם.

ואפילו בעבודות "בלתי פרודוקטיביות" כייצור, זה זול יותר, כי אין זה הורס את האדם. בעיה העומדת בפנינו עתה היא השגת כספים רבים לביצוע תקציב הפיתוח. אל תשאלו אותי איך יהיה ואם יהיה. בעניין זה יש צרות רבות ונעשים מאמצים רבים וגם לאחר כל זאת איני יודעת אם נצליח לגייס כל מה שצריך. הכנסותינו בתקציב הפיתוח תלויות במידה די גדולה בכספים מהחוץ ולזה איננו "בעלי בתים". אני נזכרת כאן בסיפור על הנשיא הראשון המנוח: פעם בא הנשיא אל יהודי עשיר בארץ עם תכנית גדולה מאד ונועזת מאד, שהיו נחוצים בשבילה 200,000 לירות, וסיפר לו על התכנית הזו. היהודי העשיר, שהיה חכם ופיקח, הקשיב וכשגמר הנשיא את סיפורו שאל אותו: מנין לך הכסף בשביל תכנית זו? והנשיא ענה: "הכסף בכיסך". על זה השיב היהודי: "זה מקום בטוח".

אני יודעת שאני מדברת אל ציבור שמצבו קשה. אבל כולנו, כעובדי מדינה, איננו רשאים לא לראות את קהל המובטלים הרב. אמנם היום, כשמספר מחוסרי העבודה הוא 15,000, המצב יותר טוב, ומשתדלים, לפני החגים, להכניס עוד מספר פועלים לעבודות עד הקטיף, שאז תבוא הקלה גדולה. לא הצלחנו בעבודות קיץ בפרדסים. אמרתי לפרדסנים שהממשלה עשתה שגיאה שבאה אליהם בהצעת הלוואות, כי לו היינו מחכים עד שיבואו הם אלינו בבקשת הלוואות, היינו דואגים לכך שיסדרו את העבודות האלה, אבל אנחנו באנו אליהם ולא חיכינו ולכן נכשל הדבר ולפרדסים נכנס רק מספר קטן של פועלים וכן לעבודות בציר.

עם פתיחת בית החרושת למלט ברמלה (אולי פעם נזכה לפתיחת בית החרושת למלט "שמשון"), תוקל אספקת המלט והבניה הציבורית תתרחב. אנו גם עושים מאמץ גדול, מלשכה ללשכה, להוציא משפחות להתיישבות וכאן העיקר הוא המים. בשנה שעברה הלכתי לאחד ממושבי העולים, וניגש אלי איש והראה לי את הגינה שהיתה לו ונתייבשה מחוסר מים ואמר: "צמא אני בלב". החקלאות תלויה במידה רבה באפשרויות להבאת מים וצינורות והמינימום שמתיישב יכול לדרוש מאתנו הוא שיהיו לו מים.

מלכתחילה נתנו את דעתנו להכשרה המקצועית. נכון שיש תקופות שונות, ואם יש תקופה שיש בה עבודה פחות או יותר מלאה, קשה להשיג אנשים להכשרה מקצועית, ובימי חוסר עבודה הולכים ביתר קלות להכשרה מקצועית. אך אנו ראינו את ההכשרה המקצועית תמיד לא כדבר שבא במקום עבודה אלא כדבר אלמנטרי. וחלה התקדמות בשטחים אלה. אנו מדברים הרבה ובצדק על פרויקט עבודה וייצור וכל אחד מאתנו כבר מומחה בענייני מטבע ומחזור המטבע ומאזן התשלומים. מלים שלפני 10 שנים לא אמרו לנו כלום והיום הפכו למלים שגורות ואנו יודעים שהגברת הפריון היא אחד מיסודות הכלכלה. כדי להעלות את פרויקט העבודה צריך לשאוף לכך שלא יהיה פחד מזעזועים. יש אומרים שתחת שוט חוסר עבודה אדם עובד יותר טוב מחשש פיטורין. יתכן, אבל יש גם צד אחר. אם פועל בתעשייה הולך לסמינר של המכון לפריון עבודה ולומד ורוצה להעלות את הפריון במקום העבודה שלו. יש לו פחד שאם יצליח בכך הוא, עלול להיזרק מבית החרושת יום-יומיים קודם. איני חושבת שזה יעודד את פרויקט העבודה.

הממשלה אומרת לבעלי התעשייה שהם צריכים לדאוג בעצמם במידה ידועה לחומר הגלם שלהם, וכמידה שיעשו זאת בשביל יצוא, יינתנו להם כל מיני הקלות ואפשרויות עידוד. אנו רוצים שהתעשייה תקלוט 2000 פועלים נוספים אבל לתעשיית יצוא ולא לתעשייה המקומית. יש דברים שאפשר למכור בחוץ לארץ שכרצון יקנו אותם. אנו מוציאים עכשיו דברים לחוץ לארץ, במידות קטנות אמנם, שקודם לא חשבנו שאפשר לייצאם זלזלנו בשוק חו"ל ואנשי התעשייה חשבו שאין הכרח לייצא כי יש להם קונים בארץ. אבל עכשיו השתנה המצב ובתקציב הפיתוח יש סכום לא קטן, ובצורות שונות, לתעשיינים שיעבדו ליצוא.

מקורות התעשייה הפרודוקטיביים שלנו לתקופה הקרובה הם ראשית כל החקלאות. ונפתח סיכוי לגידול סלק לתעשיית סוכר, וגם נסיון הכותנה בארץ נתן תוצאות מסוימות. המומחה האמריקאי אומר שטיב הכותנה בארצנו עולה על הכותנה בקליפורניה, ולסלק אחוז סוכר גבוה. ויש כל מיני נסיונות מוצלחים ונפתחו אפשרויות חקלאיות רבות גם מחוץ להתיישבות ממש, שעליה הדגש, ועבודות פיתוח גדולות בים המלח ובמחצבים ובתעשייה הקיימת והחדשה.

אינני מזלזלת גם בפיתוח כבישים, ויש עוד 26 אלף משפחות בכדוננים שצריך ליישבן ואנו מתפללים לעוד עולים שיבואו. ועד אז, בין הזמנים, אין ברירה אלא לעשות גם עבודות דחק, כמוכן מתוך מאמץ מקסימלי להפוך גם תקציב עבודות דחק עד כמה שאפשר לעבודות פרודוקטיביות ויצרניות.

שאלות ותשובות

שאלה 1: מה עם השיכון העממי?

תשובה: השבוע סיירנו בחיפה במקומות של השיכון העממי, ולדעתי השיכון יפה ועבודת הבניה נהדרת. סיירנו יחד עם עתונאים ומסרנו להם מה שמסרנו וחשבנו שמישהו יתרשם גם מהדירות היפות. אבל איש מהם לא התעורר לכתוב על הדירות, לא מעתונאי הקואליציה ולא מעתונאי האופוזיציה. אנו גומרים עכשיו את 6300 הדירות, שלמעלה מ-5000 מהן עומדות בשלב גמר. עד סוף השנה יכנסו כבר בערך 5000 משפחות לדירותיהם. כשיוקל מצב אספקת המלט, ניכנס לשלב ב' שבו יש 7000 משפחות רשומות. הודענו על מחיר סופי של שלב א' ובמשך החודש נודיע על מחיר סופי של שלב ב' שיהיה סופי חוץ, אולי, אם יהיו תנודות בשכר עבודה, דברים אחרים לא ישפיעו על המחירים. ואז אנו מקווים שבשנת 1954 נגמור את העבודה.

שאלה 2: מה עם הסיוע בהתיישבות? הייתי באיזור ירושלים בהרים, במקומות ההתיישבות, ושם התחלפו אנשים שלוש-ארבע פעמים. ישנם מקומות שהושקעו בהם כספים רבים בבניין כבישים ועוד והיום הם עומדים ריקים כמעט או למחצה. השאלה שלי היא זו: אם לוקחים 20-30 משפחות ומיישבים אותן בהרים, האם לא כדאי במקום לתת לאיש זה לעבוד בייעור, לתת לאדם כזה, שקיבל בית ולול, אפשרות להיאחז בקרקע שקיבל על יד ביתו על-ידי מתן אפשרויות קיום פיסיות ואספקת צורכי אוכל ובגדים וחינוך ילדים לזמן מסוים. אם אדם עובד בייעור בסביבה, הוא יעשה לו חשבון שהוא יכול לגור גם במקום אחר ואולי זה מביא לכך שיעזוב את המקום וכך הנקודה מתרוקנת. לא בא בחשבון סיוע במקומות עבודה, אבל בהתיישבות במקומות קשים אולי אפשר לקשור זאת לסיוע?

תשובה: לא מעט ויכוחים היו לנו עם אנשי המושבים, שדרשו שנכניס אנשים אלה ללשכות העבודה ונעמיד אותם בתור לקבלת עבודה. אמרנו שאיש המתרגל ללשכת עבודה אין לו שרשים בקרקע וקל מאד לעקור אותו משם, ושהוא יעבוד ככביש ולא יבנה משק. זה לא כמו עם אנשי אפיקים שעבדו בזמנו בנהריים. אנשי המושבים דורשים זאת, כי לאנשים אלה קשה וכיחוד בשנה הראשונה. מושב חדש שיש לו מים, מצבו שונה. גרעין קבוצי שעולה להתיישבות ועוסק בבניית בתים וזורע, אם יש מים, הבית מפרנס אותו עד שיראה פרי מהעבודה. אבל אם אין מים, הרי גם אם הבית גמור אין לו כלום. ולכן אנו משתדלים ללכת עד כמה שאפשר בשיטה זו: גם כשמשיקעים כספים בתעסוקה של ההתיישבות הצעירה, איננו רושמים אותם בלשכה ואנו אומרים לכל המושבים שיביאו תכניות עבודה בתוך הכפרים ואנו נהיה מוכנים להשיקיע את הכסף בתוך הכפרים ככל מיני עבודות. אבל המתיישב צריך לשבת בכיתו בכפרו, ואל יעשה כבישים במרחקים ואל ילך ללשכות עבודה ואל יחשבו שאפשר לחיות מחוץ לכפר. לא תמיד, כמובן, מצליחים. נכון שרבים התחלפו. לפי דעתי עבודת ההתיישבות שנעשתה היא המפעל הגדול ביותר שנעשה במדינה. עם זאת, יהיה עלינו ליצור תנאים חדשים להתיישבות כדי למשוך אליה עולים חדשים.

ישנן נקודות על הגבול שאינן בטוחות (אמנם כל הארץ גבול, אבל זה דבר יחסי ופרוודור ירושלים יותר קרוב לגבול מאשר תל-אביב); נוסף לזה, אין מים בהרבה מקומות ויש צרות אחרות, ואין קולנוע כמו בעיר ובית המתיישב קטן ובבית אין מים וכל הקשיים יחד צריכים להביא לאיזו התעוררות במדינה, ואם לא נעשה שינוי רדיקלי בעניין זה, ולא רק על-פי "החוק" האומר שרק בצרות הולכים להתיישבות, מוכרחים ליצור תנאים מושכים, כדי שמשפחות שלמות ילכו להתיישבות לא רק בגלל "ציונות", אלא גם מפני שיעשו חשבון שיותר טוב להם, שהבית יותר טוב והתנאים יותר טובים. צריך משהו שימשוך ולא שילכו ב"צרות".

שאלה 3: מה המכשיר שיש בידי משרד העבודה להבטיח שתקציב עבודות הדחק ילך למטרות הפרודוקטיביות ביותר?

תשובה: אשר לשאלה — אין לעשות שעבודות הדחק יהיו פרודוקטיביות, התשובה הטובה ביותר היא: חבר האנשים העוסקים בזה, האנשים במחלקת התעסוקה, הם לברכה לא רק למשרד העבודה אלא גם למדינה כולה. הם עמוסי כל הצרות הקשורות בחוסר עבודה ואינם משתדלים להקל על עצמם וגם לא על מחוסרי העבודה אם יש עבודה בפרדס, אין יוצרים עבודה אחרת ואם יש עקירת עצים מוכרחים ללכת לעבודה זו ולא

לעבודות יותר קלות באותה סכיבה ובאותו זמן. איני אומרת שלא נעשו שגיאות, אבל בדרך כלל, בקווים גדולים, נדמה לי שבמידת האפשרות והיכולת שמרנו על כך שבמקום שאפשר ליצור עבודה יצרנית נפעל בקו זה.

* * *